

1/26

8/26

10/26

9 en 10 september 2023

**OPEN
MONUMENTENDAG**
Maas en Waal

Dit is een uitgave van

september 2023

Voorwoord

‘Levend erfgoed’ – dat is dit jaar het thema van de landelijke Open Monumentendag (OMD). Deze keer staan niet zozeer de gebouwen, de stenen, centraal maar het immateriële erfgoed. Daarbij gaat het dan om de culturele gebruiken, tradities en ambachtelijke vaardigheden die mensen van huis uit hebben meegekregen, die zij zich eigen hebben gemaakt en die zij op hun beurt weer willen doorgeven. Denk bijvoorbeeld aan het ambacht van de molenaar. De molenaar kan zijn beroep niet uitoefenen zonder een goed functionerende molen. Maar andersom is de molen ook slechts een zielloos gebouw zonder de molenaar en zijn werk.

Niet alleen historische beroepen zoals de molenaar zijn immaterieel erfgoed, ook traditionele gebeurtenissen zoals de Elfstedentocht, carnaval en de traditie van huwelijk en begrafenis.

Van de meeste tradities en gebruiken kennen wij min of meer de herkomst wel. Iedereen weet dat carnaval een kerkelijk gebruik is dat, gekoppeld aan het vasten, de mens begeleidde op weg naar Pasen.

Als wij op vakantie gaan en in het buitenland onverwachts worden geconfronteerd

met plaatselijke tradities, dan blijkt het veel moeilijker om de diepere betekenis van zo’n gebruik te begrijpen. Plechtige staties in Spaanse steden zijn nog wel te koppelen aan dezelfde tradities in ons land uit voorgaande eeuwen, maar waarom worden die stieren door de straten van Pamplona gejaagd met daar voorop branieschoppers die hun leven wagen. Of de Palio in Sienna?

Levend erfgoed op De Tuut

Binnen meerdere monumenten vinden soms historische activiteiten plaats. Naast de molen is het oorspronkelijke boerenbedrijf daarvan een voorbeeld. Wil je de krachtige stralen melk nog in de emmer horen spuiten, dan zul je daarvoor al gauw het Openluchtmuseum in Arnhem moeten bezoeken.

Een bijzondere vorm van levend erfgoed vinden wij het inzetten van monumenten voor hedendaagse activiteiten. Niet alleen behoud door restauratie maar door gebruik. Niet langer een doods, maar een levend monument.

Ook al delen wij het belang van 'levend erfgoed', toch hebben wij ons er niet aan verbonden. De mogelijkheden om hier

vorm aan te geven zijn voor velen immers beperkt. Wij zijn blij met elk monument dat op 9 en 10 september bezocht kan worden en dat zijn er dit jaar 26. Hierdoor wordt u in de gelegenheid gesteld om eens binnen te kijken in het monumentaal gebouw waar u al zo vaak langs reed en zich vast wel eens afvroeg hoe het er daar binnen uit zou zien. Met Open Monumentendag heeft u de kans.

Immaterieel erfgoed: Remy van Kesteren op harp in de monumentale kerk van Beneden-Leeuwen

Namens het OMD comité West Maas en Waal en Druten,

*Bert Beuving
Ellen Brons
Henk van Elk
Betsy Everse
Jaap van der Veen*

Tips

- Kijk voor de meest actuele informatie: www.openmonumentendag.nl.
- Op deze website vindt u ook de teksten uit dit boekje, incl. werkende links, meer afbeeldingen en te downloaden versie van dit boekje.
- Kom vooral op de fiets. Combineer uw bezoek met een mooie fietstocht.
- Veel van de opengestelde monumenten zijn op zich al meer dan de moeite waard. Toch bieden diverse eigenaren of gebruikers, aangeduid met het Plus-logo, deze dagen wat 'extra's'.

1. Boven-Leeuwen: Voormalige Pastorie R.K. Kerk

Molenstraat 37, 6657 AX Boven-Leeuwen

9 en 10 september van 12.00 uur tot 16.00 uur

Achter de koorpartij van de laat-neogotische R.K. parochiekerk St. Willibrord staat, verbonden door een gang, aan de Molenstraat de pastorie. Het is een zeer royaal opgezet woonhuis. Het maakt deel uit van het in 1916-1917 gerealiseerde totaalplan van kerk en pastorie, naar ontwerp van de bekende Utrechtse architect Wolter te Riele Gzn. Het op een onregelmatige plattegrond gebouwde huis heeft een indeling waarbij de belangrijkste vertrekken, de pastoorskamer, woonkamer, eetzaal en de aansluitende serre en de kleinere vertrekken en keuken aan de rechterzijde zijn gesitueerd. De hal naar de eerste verdieping is monumentaal van op-

zet en versierd met veel fraai tegelwerk. De vertrekken op de verdieping volgen deels uit deze indeling. De villa-achtige pastoorswoning is opgetrokken in dezelfde baksteen als de kerk; de toepassing van spitsbogige spaarvelden boven en terzijde van de vensters, topgevels boven de risalerende delen van de oost- en zuidgevel, en het met leien beklede dak accentueren de functie van het gebouw. Dit evenals een kruis in baksteen in de linker zijgevel die doet denken aan een wijdingskruis in de kerk. In het huis zijn veel ramen voorzien van glas in lood. In de bovenramen vaak een voorstelling zoals het heilig hart van Jezus, die ook als beeld bij de ingang van de begraafplaats staat. In de hal achter de zijingang zijn prachtige Jugendstil tegels te bewonderen. Op dit moment wordt het pand verbouwd waarbij er twee gastenverblijven worden ingericht naast de woning voor de eigenaar. *De tuin en de*

hele pastorie zijn te bezichtigen behalve de privé-slaapvertrekken.

2. Beneden-Leeuwen: Korenmolen De Wielewaal

Molenlaan 10, 6658 BP Beneden-Leeuwen

9 en 10 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

Op de hoek van de Molenlaan en de Zandstraat in Beneden-Leeuwen staat de korenmolen *De Wielewaal*, gebouwd in

1857. Het is een stellingmolen met zes verdiepingen. Het bezit een stelling met schoren en oudhollands opgehekte wie-

ken. In de molen staat nog een 105 jaar oude dieselmotor, die weer draaivaardig wordt gemaakt.

Centraal in een dorp staat gewoonlijk de kerk, ook in Beneden-Leeuwen. Voordat aan de Zandstraat de huidige R.K. kerk in 1900 in gebruik

werd genomen had het dorp echter al een beeldbepalend element, namelijk de windkorenmolen *De Wielewaal*. Reeds van verre ziet men de machtige molenwieken. Vanaf de rivier de Waal is de molen duidelijk zichtbaar. Ook vanaf de Willem-Alexanderbrug is de molen steeds het centrale punt waarnaar het oog wordt getrokken en vanuit de polder gezien bepaalt de molen, samen met de kerk, in over-

heersende mate het silhouet van Beneden-Leeuwen.

Als de molenaar of het dorp Beneden-Leeuwen wat te vieren of te herdenken heeft, wordt dat vaak via molentiaal kenbaar gemaakt. Onder molentiaal wordt verstaan de wijze waarop de molenaar bijvoorbeeld vreugde of droefheid tot uitdrukking brengt door de wieken van de molen in een bepaalde stand te plaatsen of de molen op een feestelijke wijze te tooien.

De molen is niet dagelijks meer in gebruik voor het malen van graan. Alleen bij bijzondere gelegenheden maalt de molen graan voor het publiek, zoals op de landelijke- en de Maas en Waalse molendag. Wel draaien de molenwieken vrij regelmatig in de weekenden. De molen is eigendom van Vastgoedbedrijf Tibo. Molenaar Peter van Kuik draait al twintig jaar op deze molen. De molen is gerestaureerd in 1967 en 2001.

3. Wamel: Protestantse kerk

Dorpsstraat 73, 6659 CC Wamel

9 en 10 september van 12.00 uur tot 17.00 uur

Daar de toren in de Tachtigjarige oorlog is gesloopt en het schip in 1682 afbrandde, zijn van de kruiskerk uit 1402 alleen dwarsschip en koor over. Deze werden tijdens de laatste oorlog zwaar beschadigd. De kerk is gerestaureerd in 1952-1957. Te-

gen de zuidzijde van het koor ziet u een vierkante traptoren; tegen de oostzijde van het dwarsschip aan iedere zijde van het koor een veelhoekige neven-absis, herbouwd bij de restauratie. De consistoriekamer en de toegang zijn bij de restau-

ratie nieuw gemaakt. Op de viering is een houten torentje, aangebracht bij de restauratie. Koor en dwarsschip worden overkluisd door kruisribgewelven, die bij de restauratie opnieuw zijn aangebracht. De sluitstenen, waar de gewelfribben bij elkaar komen, zijn bij de laatste restauratie van nieuwe motieven voorzien; vissen en kruis. De nieuwe kraagstenen bij de geboorte van de gewelven tonen fraai beeldhouwwerk in de vorm van figuurtjes die

een boek in hun handen klemmen.

De kerk bezit een eikenhouten preekstoel, gedateerd 1687 met koperen lezenaar uit 1722 en zandloperhouder en een marmeren doopvont met bronzen deksel, gesigeneerd firma Max Münster i.w.1857 met daarop afbeeldingen met vier Christusymbolen te weten lam, pelikaan, vis en hert. Aan de achterzijde van de kerk staat een stenen zonnwijzer. Daarnaast bezit de kerk twee fraaie koperen kronen, afkomstig uit de kerk van Appeltern.

In een gesneden orgelkast met bekronende beelden bevindt zich een eenklaviers orgel omstreeks 1870 gemaakt door de Amsterdamse orgelbouwer Hermanus Knipscheer. Bij de restauratie van 1953-1957 kreeg het orgel een nieuwe kast. Na een jaar restaureren door orgelmaker van Eeken is het orgel op 7 december 2002 weer in gebruik genomen.

4. Dreumel: Dijkboerderij

Waldijk 40, 6621 KH Dreumel

9 en 10 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

Deze dijkboerderij is gebouwd omstreeks 1800 als Waardmanshuis, het huis waar de persoon woonde die de uiterwaard beheerde en bewaakte.

In het huis was echter ook een café, kruid-

nierszaak en boerderij. Verder diende het tot 1903 als veerhuis.

In de Tweede Wereldoorlog overnachtten Canadese soldaten in de kelders, nadat hun vorige woonplek overvallen was door de Duitsers.

Het voorhuis bestaat uit een in het dijklchaam gelegen onderhuis waarop een aan de dijk gelegen hoofdverdieping met lage zolderverdieping is gebouwd. Het pand is gedekt met riet met aan de voorzijde twee vleermuisdakkapellen die ook met riet zijn gedekt. De voorgevel is symmetrisch van opzet met in het midden een paneeluur met twee gietijzeren raamroosters en een tweeruits bovenlicht. In de top aan de beide zijgevels zien we twee zaadzoldervensters.

In het pand bevinden zich drie kelders met tongewelf. Aan de achtergevel zien we een afgewolfd zadeldak. De achtergevel heeft een grote overstek met een traditionele gevelindeling met getoogde achterbaander, halfronde zijlichten, een mestdeur en een grote hooitasopening.

Iedere bezoeker krijgt een "routeboekje".

Daarin staat a.d.h.v. foto's en korte teksten elke kamer van het huis beschreven: oud-bewoners, voorwerpen (bijv. de zwaarden van de laatste veerboot), functies van ruimtes (vroeger en nu), enz. Iedereen mag dus overal kijken.

Indien gewenst kan er een gids meelopen door het huis.

Bezoekers kunnen gebruik maken van de toilet. Het huis is slechts voor een klein deel rolstoel-toegankelijk.

5. Dreumel: Korenmolen

Rooijsestraat 93, 6621 AL Dreumel

9 en 10 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

De naamloze korenmolen van Dreumel is een ronde stenen stellingmolen. De kap is

gedekt met riet en heeft roeden met een vlucht van 22,80 meter. In de molen bevinden zich twee koppels maalstenen. Oorspronkelijk waren er drie koppels aanwezig.

De molen werd in 1845 opgericht door Ignatius Bernardus Taabe, zoals de steen boven de ingang vermeld en werd volgens J.A. te Bruggencate in zijn befaamde archief "Alle molens" vermoedelijk in 1934 onttekeld. Het verhaal gaat dat Dreumel al in 1930 op het elektriciteitsnet werd aan-

gesloten om de zuivelfabriek draaiende te houden. In datzelfde jaar werd er een elektromotor in de molen geplaatst en werd de bovenschijfloop verwijderd. De roeden werden gestreken en verkocht, de kap vervangen door een dak.

Sindsdien stond deze molen erbij als romp, maar steeds in redelijke staat. Ook bleven relatief veel delen van het binnenwerk bewaard. In 1977 werd de molenromp op de Rijksmonumentenlijst geplaatst met de mogelijkheid om hem in de toekomst te completeren.

De huidige eigenaar heeft de molen van zijn grootvader gekocht. Die was de laat-

ste actieve molenaar op deze molen, maar die heeft louter elektrisch gemalen. Door de inspanning van de eigenaren, Erik en Silvia de Vree-Kusters, werden voldoende middelen door gemeente, provincie en Rijk ter beschikking gesteld om de molen in de oude staat te herstellen. In 2008 en 2009 is de molen aan de buitenkant geres- taureerd en weer voorzien van stelling, kap en wiken.

Veel van het oorspronkelijke binnenwerk is nog aanwezig, maar helaas is deze molen niet meer maalvaardig. In de molenwereld spreekt men dan van: hij draait voor de prins.

6. Dreumel: Protestantse kerk

Kerkpad 2, 6621 BC Dreumel

9 en 10 september van 12.00 uur tot 17.00 uur

De Protestantse kerk was voor de reformatie gewijd aan St. Victor. Het bestaat uit een driezijdig gesloten koor en een toren met tentdak. De tufstenen onderbouw van de toren stamt uit de elfde of begin

twaalfde eeuw. De bakstenen bovenbouw is veertiende-eeuws en de traptoren is toegevoegd in de tweede helft van de vijftiende eeuw. In de eerste helft van de vijftiende eeuw is het koor gebouwd. De fundamenteën van het in de negentiende eeuw wegens bouwvalligheid gesloopte zestiende-eeuwse schip zijn zichtbaar gemaakt; enkele pijlers met bogen heeft men gerestaureerd. Bij de restauratie in 1961-1963 onder leiding van N.J. Kruizinga en later H. Korswagen, is ook de sacristie herbouwd op basis van gevonden fundamenteën. Het interieur van het koor wordt gedekt door een netgewelf.

Aan de hand van oude verfsporen heeft men de sjabloonschilderingen op de gewelfribben gereconstrueerd. Voor de preekstoel staat een avondmaalstafel, bestaande uit een altaarsteen uit voor-reformatorische tijd. De altaarsteen bezit vijf kruisjes die herinneren aan de vijf wonden van Christus. Tot de inventaris behoren de hardstenen grafzerk van pastoor Gerard Belen uit 1530 met het bekende symbool van de eucharistie: de miskelk en de hostie. De preekstoel dateert uit 1685. Het orgel is een uit Wamel afkomstig instrument, dat met een houten schijnfront

bij de restauratie van het koor op een nieuw gebouwd orgelbalkon is geplaatst. De orgelkas van ca. 1883, is waarschijnlijk gebouwd door orgelbouwer Van Nistelrooy uit Oss.

Aan de zuidwand hangt een rouwbord uit plm. 1700 in Lodewijk XIV-stijl met het wapen Van Byel. In de zuidwesthoek is de nis zichtbaar die in de voor-reformatorische tijd dienst deed als piscina. Hier waste de priester na afloop van de eucharistie zijn handen waarna het water over Gods akker liep.

7. Dreumel: R.K. Barbarakerk

Rooijsestraat 63, 6621 AK Dreumel

9 en 10 september van 12.00 uur tot 16.00 uur

De R.K. kerk, gewijd aan de heilige Barbara, is een in 1868-1869 naar ontwerp van

de Tilburgse architect H. van Tulder (1819-1903) in neogotische stijl gebouwde kruisbasiliek met toren. De onderbouw dateert uit 1870-1871 en de bovenbouw uit 1925-1926. Als gevolg van zware beschietingen van oktober tot december 1944 werd de kerk en vooral de toren ernstig beschadigd. In 1945 werd herstel uitgevoerd door architect H. C. van de Leur (1898-1994) uit Nijmegen. Hij bouwde in 1946 een nieuwe sacristie. Pas in 1960 werden de klokkenverdieping en de spits van de toren voltooid.

De kerk, een rijksmonument, bezit een interessante inventaris die voor wat betreft de kleinere stukken de periode omvat vanaf het midden van de achttiende eeuw tot

circa 1950. Het meeste grote meubilair is vervangen, zoals het hoogaltaar in 1950 en de communiebanken in 1956-1957. Van de oorspronkelijke altaren is alleen het Maria-altaar bewaard gebleven. Vermeldenswaardig zijn verder de neogotische biechtstoelen, een bidstoel, het triomfkruis en enkele heiligenbeelden.

De Barbarakerk telt een groot aantal grote en minder grote spitsboogvensters. Van

de negen vensters rond het priesterkoor zijn alleen de drie middelste van de koor-sluiting beglaasd met gebrandschilderde figuratieve glas-in-loodramen. De overige vensters in de kerk hebben non-figuratieve ornamenten, waarvan de maker onbekend is. De huidige drie figuratieve ramen in de koorluiting uit 1961 zijn gemaakt naar een ontwerp van Pater Lando van den Berg O.F.M. (Wamel, 1913- Amsterdam, 1969).

8. Dreumel: Dijkmagazijn

Vluchtheuvelstraat 14, 6621 BK Dreumel

9 en 10 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

Algemeen

Langs bijna alle rivierdijken in Nederland zijn opslagloodsen of dijkmagazijnen te vinden. In deze ruimtes bewaren de waterschappen hun onderhouds- en noodmateriaal voor dijkonderhoud- en versterking. Langs de Maas- en Waaldijken zijn op verschillende plekken deze dijkmagazijnen te vinden. Het zijn smalle, hoge gebouwtjes. Al in 1603 wordt er melding gemaakt van het bestaan van dijkmagazijnen. Het zullen eenvoudige schuren zijn geweest. Daarvan zijn er geen exemplaren bewaard gebleven. Het zijn stille getuigen van de strijd tegen het water.

In essentie lijken alle dijkmagazijnen op elkaar. Het zijn langwerpige, hoge gebouwen van twee verdiepingen met een zadeldak. Aan de zijkanten zitten kleine ventilatievensters om te voorkomen dat de opgeslagen materialen gaan rotten of

roesten. Aan de voorzijde hebben beide verdiepingen grote deuren, waardoor het materiaal uit- en ingeladen kon worden. De gebouwen stonden vaak op de dijk, of binnendijks op een vluchtheuvel tegen de dijk. De dijkmagazijnen zijn tussen 1870 en 1928 in verschillende periodes gebouwd waardoor er drie verschillende types dijkmagazijnen zijn te onderscheiden.

- Het neo-classicistische type: Deest, Dreumel en Alphen (plm. 1870)
- Het eenvoudiger type: Maasbommel en Appeltern (plm. 1880)
- Het meest sobere type: Winssen, Ewijk, Weurt (plm. 1900)

Het dijkmagazijn in Beuningen is te zien als het "hoofdmagazijn". Zij bezit een kantoor aan de achterzijde en heeft daardoor een afwijkende vorm. In het magazijn zijn nog de fraaie schenkelspanten zichtbaar.

Type A lijkt enigszins neo-classicistisch. Ter weerszijden van de laaddeuren zijn gestukadoorde pilasters aangebracht terwijl de bovenste laaddeur met een gestukadoorde boog is bekroond.

Typen B kent ter weerszijden van de laaddeuren spaarvelden evenals op de zijgevels. Waardoor de architectuur wordt verlevendigd.

Type C is eenvoudig van architectuur, bijna zonder versiering. Alleen de natuurstenen blokjes bij de scharnieren. Dit type kent geen spleetvensters maar raampjes met lamellen. Het magazijn van Ewijk heeft haar naam afgebeeld in een afwijkende kleur dakpannen.

Dijkmagazijn Dreumel

Het dijkmagazijn aan de Vluchtheuvelstraat, vlakbij de Waaldijk, is van het oud-

ste type dat in de streek voorkomt.

Dit dijkmagazijn in de zogenaamde neo-classicistische stijl wordt gedateerd omtrent 1870. Naar alle waarschijnlijkheid is het dijkmagazijn gebouwd na de watersnood van 1855. Tegenwoordig is het het onderkomen van historische vereniging *Stichting Tremele*.

Het gebouwtje bestaat uit twee verdiepingen. In de beide kopse gevels zijn laaddeuren, één op de begane grond en één op de verdieping. In de zijgevels zitten ventilatiespleten met hardstenen omlijsting.

Tijdens de Open Monumentendagen is in het dijkmagazijn van Stichting Tremele een expositie te zien over "750 jaar Waterschap". Naast informatie over het dijkmagazijn zoomt deze expositie vanuit Dreumels perspectief in op de eeuwenlange strijd tegen het water die onze voorouders gevoerd hebben aan de hand van o.a. de volgende thema's: ontstaan van het dorp Dreumel, de dorpspolder Dreumel, de Molenpolder, watermolens en stoomgemalen, watersnoden én de ruilverkaveling in de jaren '50 van de vorige eeuw. Zie verder: www.waterschaprivierenland.nl/750jaar

9. Alphen a/d Maas: Korenmolen Tot Voordeel en Genoegen

Molendijk 15, 6626 KA Alphen aan de Maas

9 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

De standerdmolen is het oudste windmolentype in West-Europa. De eerste standerdmolens verschenen omstreeks 1180.

Na 1300 raakten ze algemeen verbreid in Nederland. De molenkast wordt gedragen door de standaard of standaard en kan in

zijn geheel op de wind worden gedraaid.

De standermolen *Tot Voordeel en Genoegen* heeft als unicum drie maalstoelen. Het meel kan tussen drie paar stenen worden fijngemalen.

De standermolen is in 1798 gebouwd door P. van Dam voor een bedrag van 6700 gulden. De letters HS bij het jaartal

op de baard van de molen verwijzen waarschijnlijk naar Sengers, bekende molenbouwers in deze buurt. Binnen in de molen geven inscripties in het hout de naam van de eerste molenaar: Derk van Dam

De molen kwam in 1963 in het nieuws, omdat hij in zijn geheel 25 meter werd verplaatst. Dit was nodig omdat het verkeer op de dijk was toegenomen. Bij het draaien van de wieken kwam daarbij de veiligheid in gevaar. De molen is na de verplaatsing gerestaureerd en daarna nog eens in 1980.

De familie Van Dreumel is drie generaties lang (1868-1978) in het bezit geweest van deze molen. In 1977 heeft de gemeente de molen aangekocht. Momenteel zijn de vrijwillige molenaar Petro van Doorne en de molenaars-in-opleiding Marcel Broeders en Eduard Venema actief op de molen in Alphen.

10. Alphen a/d Maas: T-boerderij

Kerkdijk 6, 6626 AA Alphen aan de Maas

9 en 10 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

Dit pand staat met de linker zijgevel evenwijdig aan de Kerkdijk (Maasdijk) en met de achtergevel aan de Kerkstraat. De voorgevel en de linker zijgevel van deze T-boerderij zijn gebouwd omstreeks 1876. Dit is onder andere af te lezen aan de raamindeling. Het betreft hier T-ramen met in het bovenlicht glas in lood versierd met een medaillon. De bovenhoeken van

de raamkozijnen en het deurkozijn zijn afgerond. Rond de ramen en voordeur is een gestukadoorde lijst aangebracht die in het midden boven is afgewerkt met een bekronend terracotta kuifstuk. In de linker zijgevel is een gevelsteen aangebracht met de tekst: *Eerste steen gelegd door P.G. de Leeuw*. Vaag is onderaan nog een jaartal te ontwaren, vermoedelijk 1876. Door de

hoeklisenen en het middenrisaliet van de ingangspartij en de consoles onder de dakgoot is een fraaie en levendige gevel ontstaan.

In de rechtergevel van het voorhuis is te zien dat de voorgevel er later voor is geplaatst. De gebruikte bakstenen in de rechter zijgevel zijn kleiner en ouder die van de voorgevel. De ramen in deze gevel zijn later aangebracht.

Het interieur toont nog veel details van omstreeks 1876. In de gang zijn in het plafond stucornamenten opgenomen evenals in de schoorsteenmantels. In de bovenramen van de voorkamer zijn medaillons aangebracht in glas en lood met de voorstelling van de vier jaargetijden; het ploegen, het zaaien, de oogst en het dorsen met de dorsvlegel. Daarnaast is er een enkel medaillon met bloemen. Opvallend is dat in de voorkamer drie van de vier jaargetijden zijn aangebracht en één in de hal boven de voordeur.

Het achterhuis

Van de vormgeving van het oorspronkelijk achterhuis is bijna niets meer zichtbaar.

Door een vorige eigenaar is het achterhuis voor 1983 zodanig verbreed dat het gelijk loopt met de zijgevels van het voorhuis. Daarbij heeft men om de gevels een nieuwe schil gemetseld. Uiteraard zijn daarbij alle ramen en deuren vernieuwd. In de achtergevel zijn de moeten van de oorspronkelijk breedte en hoogte nog vaag zichtbaar. Alleen de baanderdeuren zijn nog aanwezig met daarboven een korfboog als rollaag in het metselwerk. Boven de baanderdeuren bevindt zich een hooiluikopening die nu met glas is dichtgezet. In de geveltop een rond raam of ocululus. Binnen blijkt ook de gehele kapconstructie vernieuwd met stalen spanten.

In 1816 was in dit pand een brouwerij gevestigd, genaamd *De Twee Leeuwen*. Eigenaar was Petrus Gerardus de Leeuw. Men was wel tevreden over deze brouwerij gezien de tekst: "De fabriek is redelijk bloeiend volgens deze statistiek, er wordt goed Bier gebrouwd en gevolgelijk weet men geene middelen van redied of aanmoediging op te geven." Het huis blijft, gezien de tekst op de gevelsteen meer dan een eeuw in handen van de familie De Leeuw. Doordat de laatste Petrus Gerardus kinderloos sterft en zijn broer ongehuwd blijft sterft deze familie uit.

Het enige detail dat nog aan herinnert aan de tijd van de brouwerij is een originele trekbalk met muurstijl en een korbeel.

Met dank aan de Werkgroep Historisch Alphen aan de Maas voor aanvullende informatie.

11. Alphen a/d Maas: R.K. Lambertuskerk

Kerkstraat 5, 6626 AJ Alphen aan de Maas

10 september van 12.00 uur tot 17.00 uur

Bouwhistorisch gezien is dit de meest interessante kerk van Maas en Waal. Helaas is door vele verbouwingen in de loop van de eeuwen van het oorspronkelijke gebouw nauwelijks iets te herkennen. Aan de buitenkant vallen de hoge daken op en de lage zijgevels. De zijgevel aan de noordzijde met zijn fraaie entreeportaal is nog grotendeels authentiek. Alleen de ramen zijn in 1932 aangebracht. De zuidgevel is in 1932 geheel nieuw opgetrokken. Aan de westzijde zien we de fraaie tufstenen toren. Het onderste deel van de toren is gemaakt van tufsteen uit het Eifelgebied in Duitsland en behoort tot het oudste deel van de kerk. Naderhand is de toren met baksteen verhoogd.

Binnengekomen zie we een drie-beukige pseudo-basiliek. Een pseudo-basiliek wil zeggen dat het daglicht niet binnenkomt via een verhoogd middenschip maar door de lage ramen in de zijbeuken waardoor in het middenschip een mystieke sfeer ont-

staat. Staand in het middenschip zien we links de smalle authentieke noordbeuk met een kwartrond tongewelf. Het middenschip is gedekt met een houten gewelf met daaronder een stelsel van trekbalken en korbelen. In de middeleeuwen bezat het vermoedelijk stenen gewelven. De rechter zijbeuk is pas ontstaan bij de ingrijpende verbouwing in 1932. Voorheen bezat de kerk geen zuidzijbeuk. Toen is de zuidgevel verwijderd en vervangen door vijf kolommen, identiek aan de kolommen aan de noordzijde. Opvallend is dat de zuidbeuk hoger is dan de noordbeuk. De zuider- en de noorder-uitbouwen ter weerszijden van het koor (dwarstransept) zijn ontstaan bij de verbouwing van 1932. Duidelijk te zien aan de gebruikte baksteen en het terugliggend voegwerk. Alleen de koorsluiting dateert nog uit plm. 1500. Bij de vergroting van de kerk in 1932 zijn alle muren in schoon metselwerk uitgevoerd. Een vorm die past in de Amsterdamse Schoolperiode van die tijd waarbij het materiaal duidelijk zichtbaar moest blijven.

Bij die vergroting van de kerk door de architect Hendrik Willem Valk (1886-1973), leerling van Jos Cuypers, bleven van de middeleeuwse dorpskerk alleen de middenbeuk, de noordelijke zijbeuk en de to-

ren bewaard. In de westgevel van het middenschip zijn boven het orgel nog de aanzetten (moeten) te zien van het oorspronkelijk lager gelegen dak.

Zeer bijzonder in deze kerk zijn de aange troffen restanten van een vroeg- Romaans schip onder de huidige middenbeuk. Vermoedelijk gebouwd omstreeks het midden van de elfde eeuw. Archeologisch onderzoek heeft uitgewezen dat hier reeds in de vroeg-romaanse periode een tufstenen kerk heeft gestaan. Van deze kerk resteren van de opgaande muren slechts een deel tot ongeveer één meter hoog. Te zien zijn zware, ruw gehakte tufstenen brokken. In deze gevels zijn nog de aanzetten van de oorspronkelijke smalle vensters zichtbaar. Het koor van dat kerkje was half rond; ty-

perend voor de Romaanse periode. Of die vroeg-romaanse kerk oorspronkelijk helemaal is voltooid of dat op de aanzetten naderhand een (latere) romaanse kerk is gebouwd is moeilijk vast te stellen.

De kerk bezit een fraai neo-barokaltaar uit 1855 met houten zuilen, die geschilderd zijn in imitatiemarmer, en beelden. Hoog in het midden de verreezen Christus in een stralenkrans, omringd door putti, met daarboven de duif die God de vader symboliseert. Voorts een neo-rococo preekstoel uit 1843, twee houten beelden van Willibrordus en Lambertus (de naamgever van de kerk) uit de negentiende eeuw. Ze zijn waarschijnlijk spoedig na 1837 aangeschaft; het jaar waarin de parochie de relieken van de heilige Lambertus ontving.

Het eenklaviers orgel is in 1894 gemaakt door de Gebr. Gradussen. Opvallend zijn de vier geschilderde frontpijpen ter weerszijden.

De vroeg-romaanse fundering van de ondergrondse kerk is tijdens de Openmonumentendag te bezichtigen.

12. Maasbommel: T-Boerderij

Berghuizen 40, 6627 KB Maasbommel

10 september van 11.00 uur tot 17.00 uur

De binnendijs gelegen boerderij, genaamd *Brouwershof*, werd gebouwd in 1870. Boven de kelderdeur in de rechterzijgevel van het voorhuis is een gedenk-

steentje ingemetseld met de tekst: 'I.V.KW / 20-04-1870' (= Ivo van Koolwijk). Ook voor 1870 werd op deze plek aan de Maas al gewoond. Op een verponding-

kaart uit 1809 staat op deze plek een boerderij ingetekend met ongeveer hetzelfde grondplan.

Voorheen heeft het pand een bestemming als brouwerij gehad. De lange rij raampjes vlak onder de goot in de zijgevel en in de achtergevel herinneren aan deze functie. Na 1927 kreeg de *Brouwershof* een agrarische bestemming. Nu is de T-boerderij als woonhuis in gebruik en het stalgedeelte is verbouwd tot ruimte voor kleinschalige evenementen, familiebijeenkomsten, workshops en tentoonstellingen.

Tegen de rechterzijgevel van het stalgedeelte staan twee bakstenen veeschuren. De muren van deze twee stallen zijn na een stormschade in november 1983 aan de voorzijde nieuw opgemetseld. Opvallend aan een van de beide schuren is het duivenhok vlak onder de top met uitgekraagde steentjes voor de duiven om op te landen.

Deze boerderij is gebouwd op een rechthoekige plattegrond en is met het dwarsgeplaatste voorhuis tegen de dijk gelegen. Vandaar de benaming T-boerderij. Het

voorhuis bestaat uit een geheel onderkelderd onderhuis met licht getoogde gewelven, een hoofdverdieping gelegen op rijbaanhoogte en een zolderverdieping, gedekt met grijze Tuile du Nord pannen. Het zadeldak is afgewolfd (afgeschuind) met schoorstenen op de nokeinden en loopt evenwijdig aan de dijk.

De voormalige stal (de Deel) telt twee bouwlagen met een zolder onder een met grijze oudhollandse pannen gedekt zadeldak. De gevels zijn opgetrokken in baksteen. Het metselwerk is uitgevoerd in kruisverband. Langs de voor- en zijgevels loopt een gepleisterde plint.

De eigenaren renoveren het interieur van de woning en zijn bezig het pand nog verder te verduurzamen. Het huis heeft zonnepanelen en een zonneboiler voor heet tapwater. In januari 2023 is het huis voorzien van twee warmtepompen. Biodiversiteit bevorderen doen de bewoners op verschillende manieren. Op het erf is o.a. een hoogstam boomgaard, een bloementuin en moestuin aangelegd. Ook is er een kas geplaatst. *Stichting Landschapsbeheer Gelderland* heeft daarvoor samen met de bewoners een plan opgesteld.

Op 10 september kunnen bezoekers een rondleiding over het erf krijgen. Ook de kelder is te bezichtigen.

In de boomgaard staat een geheel in stijl geres-taureerde Zelhemse woonwagen uit de jaren 50 en een Eriba Odin jaren 70 Caravan op een prachtige plek midden in de natuur. Beiden zijn

in gebruik als B&B. In het kader van het thema van deze editie van de open monumenten dagen "levend erfgoed" zijn deze wagens ook te bezichtigen.

In de Brouwershof proberen de eigenaren nog een extra activiteit te organiseren in het kader van "levend erfgoed". Dat is nog niet helemaal rond. Een mandenvlechter is gevraagd om hier

zijn oude ambacht te tonen. (Maasbommel was in de middeleeuwen tenslotte het dorp van de mandenmakers).

Verder is het goed om te weten dat we thee en koffie zullen schenken en dat toiletbezoek mogelijk is. Ook met een rolstoel/rollator is het pand bereikbaar.

13. Maasbommel: Korenmolen

Bovendijk 6, 6627 KT Maasbommel

9 en 10 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

De molen in Maasbommel is een ronde stenen stellingmolen die in of voor 1740 werd gebouwd als grondzeiler. De molen werd in de jaren twintig van de twintigste eeuw ontdaan van zijn wieken omdat deze het verkeer op de dijk hinderden. In de romp werd het maalbedrijf tot ongeveer 1967 met behulp van een dieselmotor voortgezet.

In 2010 is door molenmakersbedrijf Coppes begonnen met het maalvaardig restaureren van de scheefgezakte molen, nu echter als stellingmolen. Daartoe is de molen verhoogd met een recht opgaand bo-

vingedeelte van ongeveer 4,7 m. waardoor het silhouet van de molen nogal afwijkend is. Omdat men de oorspronkelijke kap wilde gebruiken moest het metselwerk wel verticaal worden doorgezet. Conisch doormetselen zou een te kleine oppervlakte hebben gegeven voor de herplaatsing van de kap. De onderste rij steigeren geven de oorspronkelijk hoogte van de molen aan. De molen stond 19 cm scheef en is recht gezet.

In 2011 werd de restauratie voltooid. De molen heeft een koppel maalstenen. Het betreft hier kunststenen.

De molen maalt op vrijwillige basis graan. De herbouw van de molen is gesubsidiëerd door de gemeente West Maas en Waal, de provincie Gelderland, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de Europese Gemeenschap. De molen was als grondzeiler uniek doordat hij naast drie koppel maalstenen ook een volledig pelwerk met twee stenen had. Alle stenen

waren op of onder de eerste zolder gelegen. Deze situatie is ook na de herbouw en de verhoging nog steeds herkenbaar. Het gevlucht bestaat uit de door de firma Vaags in 2010 gemaakte, 23,60 meter lange, gelaste roeden.

Het oorspronkelijk gevlucht bestond uit 22,70 cm lange potroeden. De kap van de molen kruit op een Engels kruierwerk met behulp van een krulier op de stelling.

14. Appeltern: R.K. Sint Servatiuskerk

Maasdijk 24, 6629 KC Appeltern

10 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

Omdat de in 1826 gebouwde kerk niet meer voldeed aan de eisen van de tijd besloot Pastoor Lambermont rond 1900 dat er een nieuwe Servatiuskerk moest komen. Architect Caspar Franssen die werkte in de traditie van de beroemde bouwmeester Pierre Cuypers, kreeg de opdracht tot het maken van een ontwerp. Op 19 september 1906 is er een begin gemaakt met een noodkerk te plaatsen tussen de woningen van Jacobus van der Zwaluw en Theodorus Prinsen waarvoor

beiden het terrein gratis ter beschikking stelden.

Op 6 oktober 1906 was de noodkerk voltooid en ingezegend en in gebruik genomen.

Op 25 oktober 1906 begon men de oude kerk af te breken, waarna op 7 december 1906 het begin is gemaakt met steenlegging fundamenteën en nieuwbouw van de huidige St. Servatius kerk.

De kerk werd in 1907 ingewijd en opnieuw vernoemd naar Sint Servatius, volgens de overlevering de eerste bisschop van Maas-tricht.

De kerk is in het eerste decennium na de bouw tussen 1906 en 1918 vrijwel geheel ingericht met meubilair en beelden die zijn gemaakt in het atelier van J. Custers uit Eindhoven. In de zeven spitsboogvensters van het priesterkoor bevinden zich zeven gebrandschilderde glas-in-loodramen met taferelen die de toediening van de zeven sacramenten uitbeelden: doopsel, vorm-

sel, biecht, eucharistie, priesterschap, olie-
sel en huwelijk. Zij zijn in 1907 vervaardigd
door atelier Frans Nicolas en Zonen uit
Roermond. In 1914 werd het interieur ge-
deeltelijk beschilderd.

De kerk is in 2006-2007 gerestaureerd en
bij het honderdjarig bestaan van de kerk
opnieuw in gebruik genomen.

*Onlangs is er door de Gebroeders Luijk
een "Memoriale Parochiae de Appel-
tern" gemaakt uit het levensverhaal van*

*Pastoor Lambermont. Een exemplaar zullen wij
tijdens de open monumentendag ter inzage
leggen in de kerk.*

*In de kerk is tijdens de open monumentendag
een gids aanwezig.*

15. Appeltern: Twee bijgebouwen op de Heerlijkheid Appeltern

Maasdijk 4, 6629 KB Appeltern

9 en 10 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

De heerlijkheid Appeltern is een historisch
landgoed met een landhuis met bijgebou-
wen. Het landgoed is opengesteld voor
wandelaars. In een oude vijver staat een
borstbeeld van Joan Derk van der Capellen
tot den Pol (1741-1784). In mei 2014 is dit
borstbeeld van deze beroemde bewoner
onthuld.

Deze Heerlijkheid, waarvan de belening
van huis en hofstad met toebehoren be-
kend is vanaf het jaar 1379, was aan het
einde van de veertiende eeuw en het
grootste gedeelte van de vijftiende eeuw
in handen van het geslacht Van Appeltern.

Daarna kwam de familie van Gent, gevolgd
door de koopliedenfamilie Sweerts de
Landas.

Door erfenis werd Frederik Jacob Derk van
der Capellen in 1733 heer van Appeltern.
In 1780 bewoonde zijn zoon, de vermaar-
de patriot Joan Derk van der Capellen tot
den Poll het huis en schreef hier in 1781
zijn opzienbarende pamflet: 'Aan het volk
van Nederland'. Daarmee stond hij aan de
wieg van de Nederlandse democratie. Zijn
gedachtegoed werd later door Thorbecke
uitgewerkt in de Nederlandse grondwet.
Er is veel over Van der Capellen gepubli-
ceerd en ook Hella Haasse schreef een
boek over hem: Het geheim van Appeltern
(1987).

Van het Huis te Appeltern, dat in 1874 gro-
tendeels is gesloopt, staat nog een klein
restant. Namelijk de achttiende-eeuwse
aanbouw die tegen het voormalige zeven-
tiende-eeuwse hoofdgebouw stond op

een omgracht kasteelterrein (Maasdijk nr.6). Op het oostelijk gelegen voorterrein buiten de gracht, staan twee bouwhuizen (Maasdijknr.4). Zij dateren van rond 1800.

Het links gelegen bouwhuis is onlangs gerestaureerd en in gebruik als atelier en expositieruimte. In het rechter bouwhuis, dat als woonhuis en atelier van beeldend kunstenaar Conny Denis is ingericht, woont de familie van Loon-Dénis. Van de

voormalige structuur van het landgoed zijn de gracht, enkele oude bomenlanen, vier historische visvijvers en twee statige toegangspoorten nog goed herkenbaar bewaard gebleven.

*De bijgebouwen zijn beide dagen open.
Op 9 en 10 september is er geen tentoonstelling*

De bewoners geven aan bezoekers een historische toelichting

16. Appeltern: Stoomgemaal De Tuut

De Tuut 1, 6629 AA Appeltern

9 en 10 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

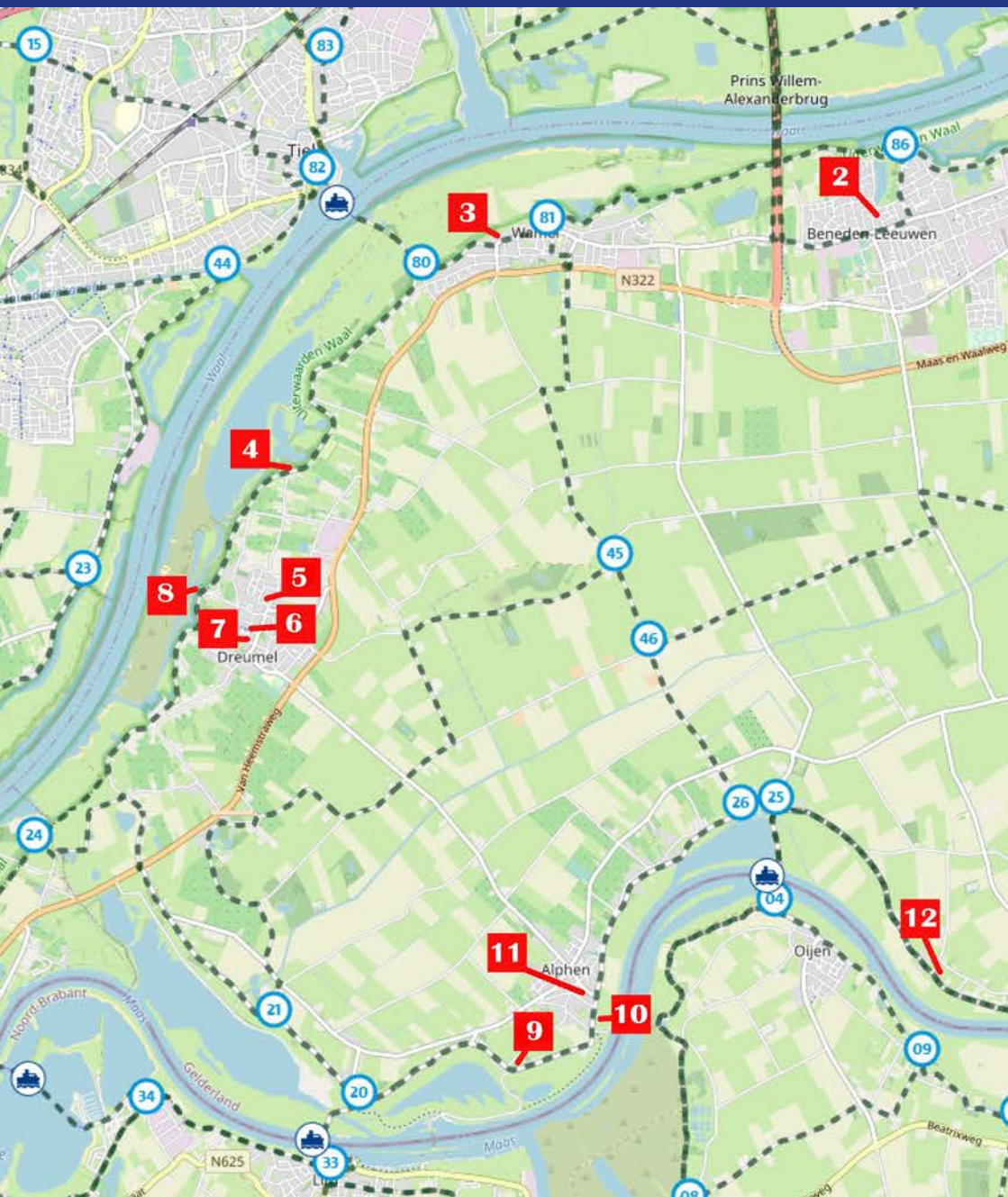
Stoomgemaal de Tuut in Appeltern is gebouwd tussen 1917 en 1919. Decennialang was het één van de acht stoomgemalen in het Land van Maas en Waal. Samen zorgden deze gemalen voor de afwatering in het gebied, waardoor de inwoners, na vele eeuwen, eindelijk droge voeten hielden.

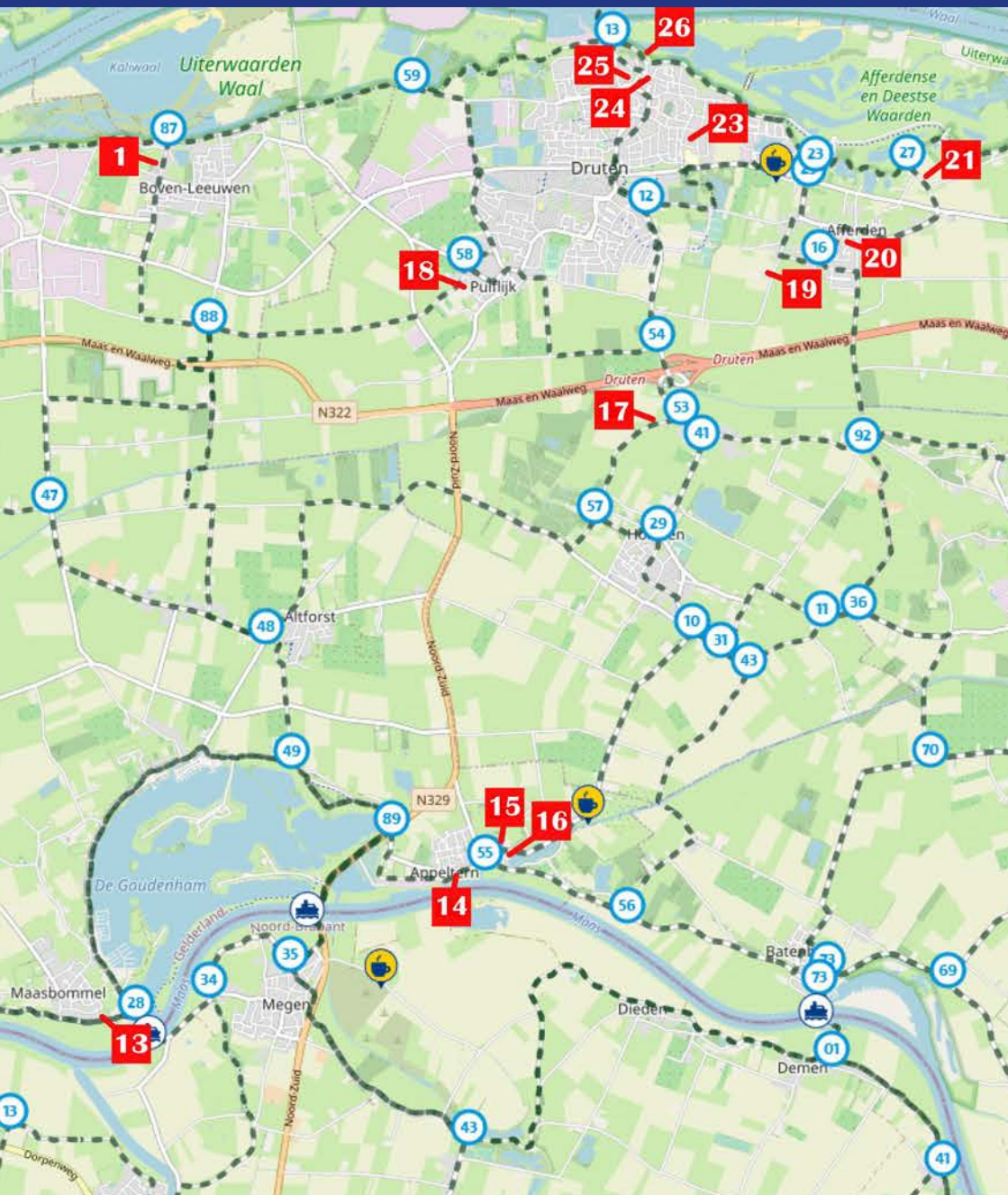
Het ontwerp is van het ingenieursbureau Van Hasselt en De Koning uit Nijmegen. Het is het oudste ingenieursbureau in Nederland en het bestaat nog steeds. Alleen de naam is iets veranderd, want tegenwoordig staat het bureau bekend als Royal Haskoning.

De bouw van het stoomgemaal is uitgevoerd door aannemer G. van Heck uit Alphen. In juli 1917 ging de eerste heipaal de grond in. Dag na dag werden de vorderingen door de opzichter opgetekend, en dat verslag is al die jaren bewaard gebleven en

dus nog steeds in te zien. Wat de bouw overigens erg gecompliceerd maakte, was dat het stoomgemaal tijdens de Eerste Wereldoorlog gebouwd werd. Dat betekende dat alles gerantsoeneerd was, dus ook alle bouwmaterialen.

Stoomgemaal De Tuut heeft de welvaart in dit deel van het Land van Maas en Waal doen groeien. Zo kon onder andere de landbouw in het gebied een ontzettende sprong voorwaarts maken, zonder al dat hinderlijke water. Het gemaal draaide echter niet continu, maar alleen als de hoge waterstand in Maas en Waal de landbouw hinderde. Uit zuinigheidsoverwegingen gebeurde dat zo weinig mogelijk. Pas 'als de boeren voor het krooshek lagen', werd het gemaal gestart. Een gemaal laten draaien was immers een dure bezigheid; je had er de hele dag mankracht voor nodig, maar

ook zo'n twaalf- tot vijftienduizend kilo kolen voor één enkele dag.

Nu is het nog het enig overgebleven stoomgemaal in het Land van Maas en Waal. Het gemaal werd aangedreven door stoommachines.

In 1967 kwam er aan de functie van De Tuut een einde door de komst van het - in 2004 geëlektrificeerde – dieselgemaal

Bloemers. Dat nu drie elektrische pompen heeft en het water via een persleiding onder de dijk door pompt. Dit gemaal heeft een capaciteit van 960 m3 per minuut. In 1984 werd het vervallen gemaal gekocht van het polderdistrict door de stichting Baet en Borgh, die het gemaal voor het nageslacht wilde behouden. Vrijwilligers begonnen aan een enorme restauratieklus die maar liefst 30 jaar in beslag zou nemen.

In 2001 werd De Tuut formeel museumstoomgemaal. Stoommachine 1 werd weer in beweging gezet, maar de totale restauratie werd pas in 2015 afgerond.

Het stoomgemaal De Tuut is vanwege Open Monumentendag gratis toegankelijk.

17. Horssen: 't Behouden Huys

Molenweg 3, 6631 KH Horssen

10 september van 10.00 uur tot 16.00 uur

Uit bouwsporen in de voorgevel blijkt dat in deze gevel oorspronkelijk wellicht schuurdeuren hebben gezeten waaruit geconcludeerd kan worden dat het gebouw

oorspronkelijk gebouwd was als schuur en later verbouwd werd tot woning. De opzet van het huidige woongedeelte aan de voorzijde van het pand dateert uit de late negentiende- of vroege twintigste eeuw. Van 1960 tot 1994 was het pand in gebruik als schuur. In 1994 werd de schuur weer als woning in gebruik genomen. Deze kleine boerderij van het hallehuistype is met de korte voorgevel aan de straat gebouwd is opgetrokken op een rechthoekige plattegrond. Het bezit een zadeldak met wolfseinden boven de voor- en achterge-

vel. Aan de westzijde (rechter zijgevel) is het gevelwerk van het woongedeelte iets hoger opgetrokken dan het gevelwerk van het voormalige bedrijfsgebouw.

Het dak is gedekt met riet met onderaan zes lagen Oudhollandse dakpannen. Op de nok, op de scheiding van het woongedeelte en het voormalige bedrijfsgebouw, bevindt zich een uit de oude brandgevel oprijzende bakstenen schoorsteen. De gevels zijn opgetrokken in baksteen in kruisverband met een gepleisterde plint. In de voorgevel zijn links en rechts boven de voordeur de sporen (moeten) te zien die er wellicht op duiden dat hier voorheen een ingang naar de deel heeft gezeten. Het metselwerk onder deze moeten is van duidelijk latere datum. Een ingrijpende verbouwing van de ingangspartij behoort ook tot de mogelijkheden. De voorgevel bezit links in de gepleisterde plint een (oorspronkelijk) kelderraam (rechthoekig) met diefijzers in de opening, aan de bovenzijde gevat in een oude eiken bovendorpel. Rechts van de middenas bevindt zich de deuropening onder een rollaag. Deze deur wordt aan weerszijden geflankeerd door een venster onder een rollaag

met in de opening een kozijn met luiken en een zes-ruits schuifraam. Links in de gevel bevindt zich boven het kelderlicht een smal opkamenvenster met een twee-ruits schuifraam. Centraal in de topgevel bevindt zich een zoldervenster met een vier-ruits schuifraam.

De kleine varkensschuur op het achtererf heeft de oorspronkelijke hoofdvorm met oude bakstenen gevels en houten geveltop behouden. De oorspronkelijke detaillering met een houten gevelschot, kenmerkend voor meerdere schuren in dit gebied, is nog aanwezig.

Huis en schuur liggen op een oude rivierduin; de opa van de eigenaar teelde er vroeger nog tabak.

In het pand wordt een bed & breakfastvoorziening geëxploiteerd onder de naam "t Behouden Huys Bed & Bôteram". (www.bedenboteram.nl)

Tijdens de rondleiding zorgt de bewoner voor thee en koffie voor € 1,00.

Iedereen kan vrij rondlopen. Overal hangen teksten en kunnen mensen zien hoe het verbouwd is d.m.v een fotoboek. Er is, bij mooi weer, plek in tuin en boomgaard.

18. Puiflijk: Oude Toren

Koningsweg 17, 6655 AA Puiflijk

10 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

Op de hucht in de kom van Puiflijk staat de romaanse tufstenen toren van een afgebroken middeleeuwse kerk. De toren, ge-

bouwd in de 12e eeuw, was onderdeel van een kerk die was toegewijd aan de H. Johannes de Doper. De toren kent drie gele-

dingen die aan het geheel een levendig cachet verlenen. In alle gevels van de toren bevinden zich flauw-spitsbogige spaarvelden die duiden op een bouwperiode uit het einde van de twaalfde eeuw; de overgang naar de gotische periode waarin de spitsboog domineerde. Aan de noordzijde kent de toren op de drie geledingen twee romaanse spaarvelden. Op de tweede verdieping is in het spaarveld een dubbelbogige opening aangebracht als galmgat. Aan de oostzijde is in baksteen de vorm van het kerkschip zichtbaar. De westzijde toont een tufstenen traptoren. Op de begane grond is te zien dat er een (vermoedelijk) tekststeentje is weggehaald. De kerk en toren behoorden tot de oudste kerken van Maas en Waal, hetgeen door bodemonderzoek is bevestigd. De oudste schriftelijke vermelding van het kerkgebouw gaat terug tot 1176.

In 1609 ging de kerk over in handen van de hervormden van waaruit ook Leeuwen en een tijdlang Druten bediend werden. In 1706 telde Puiflijk slechts twintig hervormden, die zich in dat jaar terugtrokken in het gotische koor van de kerk, dat door middel van een muur ter plaatse van de triomfboog van het in verval geraakte schip werd afgescheiden. Wanneer het schip werd gesloopt is niet bekend; het koor zou in 1855 zijn afgebroken. Het sloopmateriaal werd gebruikt voor de bouw van de predikantswoning aan de Dijk te Boven-Leeuwen.

De toren, eigendom van de burgerlijke gemeente Druten, leed zwaar onder decennia durende verwaarlozing. In 1954 is er een noodkap aangebracht. In 1980 kreeg de toren bij een ingrijpende restauratiebeurt een flauw ingesnoerde lage spits als kapdekking en werd het metselwerk in- en uitwendig gerestaureerd.

De toren is aan de binnenkant op de begane vloer voorzien van spitsbogige spaarvelden. Oorspronkelijk bezat het portaal een kruisribgewelf waarvan nog restanten over zijn in de vier hoeken. Daarboven lagen drie houten vloeren, waarvan bij de restauratie in 1980 alleen de klokkenzoldering provisorisch is teruggebracht. In de zuidmuur zit de toegang tot de traptoren.

Inmiddels is de toren hard toe aan een ingrijpende restauratie. Op initiatief van de *Stichting Oude Toren Puiflijk* is in nauwe

samenwerking met de gemeente Druten, een plan voor restauratie en verbetering opgesteld. Het doel daarvan is om de toren samen met haar terp ('hucht') voor de huidige en toekomstige generaties beschikbaar te maken en te behouden door het stimuleren van een actief gebruik op een wijze, die passend is bij het karakter

van toren en terp. De verwachting is dat nog dit jaar met de uitvoering kan worden begonnen.

Praat mee over "Hoe wordt de geres- taureerde toren straks samen met de terp een levend monument?"

Meer informatie: www.oudetorenpuiflijk.nl

19. Afferden: Oude Toren

Kerkweg 30, 6654 AS Afferden

9 en 10 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

Op *het Hoog*, het oude dorpshart van Afferden, staat sinds de veertiende eeuw op het kerkhof de ongelede bakstenen toren. Deze Oude Toren is het laatste over-

blijfsel van de middeleeuwse dorpskerk. De toren beslaat een bijna vierkante plattegrond en heeft een muurdikte van 1,10 meter. De oostmuur is zelfs 1,50 meter dik, omdat deze bestaat uit de oorspronkelijke torenmuur en de aanliggende westmuur van het schip van de afgebroken dorpskerk. Rond de toren ligt de Rooms-katholieke begraafplaats.

De toren had geen eigen ingang, maar was toegankelijk vanuit de kerk door de nu nog aanwezige smaller gemaakte oostelijke torendeuropening. Pas in de negentiende eeuw kreeg de toren een west-ingang die na de sloop van de kerk spoedig weer is dichtgezet. De restanten daarvan zijn in de westgevel nog zichtbaar. Het schip van de middeleeuwse dorpskerk was breder dan de toren. De nok van het vroegere kerkdak had de hoogte van de top van het driehoekig veld dat zich in de vorm van de ruwe buitenbeploistering aftekent tegen de huidige oostmuur van de toren. Uit de toepas-

sing van afwisselend baksteen en tufstenen speklagen van deze muur blijkt, dat deze muur behoorde tot het kerkgebouw uit de oudste (Romaanse) fase. De toren is in de veertiende eeuw tegen deze kerkmuur aangebouwd en is met de bovenbouw half op de bestaande muurdikte van de schipmuur gebouwd. Deze schipmuur uit de twaalfde eeuw is meer dan 200 jaar ouder dan de torenmuur zelf. De begane grond van de toren had een stenen koepelgewelf waarvan de aanzetten nog zichtbaar zijn; daarboven lagen twee tussenverdiepingen en de klokkenverdieping. Aan drie zijden kent de toren een spleetvenster en aan de noord- en zuidzijde een gedeeld dubbel galmgat in een rondbogig spaarveld.

Van 1621 tot 1801 waren kerk en toren in het bezit van de protestanten, hoewel vrijwel alle autochtone parochianen uit Afferden en Deest katholiek bleven en vanaf 1710 hun eigen schuurkerk hadden. Nadat de katholieken in 1801 de oude kerk weer in bezit hadden genomen, werd al snel besloten het kerkgebouw niet te renoveren. In plaats daarvan werd ervoor gekozen om een Waterstaatskerk te bouwen tussen Afferden en Deest. Deze kerk werd in 1833 gebouwd. De middeleeuwse kerk op het Hoog werd in 1838 gesloopt. De Oude Toren met uurwerk en torenklok werd gespaard, maar het Hoog was geen kerkelijk middelpunt meer.

Rond 1938 werd de luidklok uit 1806

(diameter 102 cm, 700 kilo) overgebracht naar de koorzolder van de kerk aan de Koningstraat met de bedoeling deze daar te gaan gebruiken. Dat is er nooit van gekomen. In 1944 is de klok daar door de Duitse bezetter ontdekt en geroofd. In 2009 is voor de inmiddels gerestaureerde Oude Toren weer een luiklok aangeschaft, afkomstig van een kerk in Hattem bij Zwolle.

De toren is op initiatief van en in krachtige (ook financiële) samenwerking met louter vrijwilligers in 2004 en in 2014 gerestaureerd. In 2004 is het dak er op geplaatst met een koperen haan als hoogste punt. De verdiepingen werden gerealiseerd en toegankelijk gemaakt met houten trappen. In 2014 kwam de toren in handen van de Stichting De Oude Toren Afferden met het doel: de geschiedenis van Afferden in het algemeen en die van de oude toren in het bijzonder zichtbaar en levend te houden.

In de toren is op de begane grond een Mariakapel en een vitrine met twee keer per jaar nieuw ingerichte expositie; beide dagelijks te bezoeken. In de maanden december en januari wordt in de vitrine de originele kerstgroep, uit de inmiddels gesloten St Victor en Gezellen kerk te Afferden, tentoongesteld. Vanaf 2019 hangt er een houten gedachteniskruis naast het Maria-altaar. Dit ontwerp van Sjaak van den Berg symboliseert de gedachtenis aan een overledene uit de gemeenschap van Afferden: hij of zij wordt uitgelicht.

Tijdens de Open Monumentendagen extra aandacht voor de beroemde, later verguisde, Afferdense schilder, Antoon van We- lie. (In 2007 wijdde Museum Het Valkhof te Nij- megen een tentoonstelling aan hem.) De gra-

ven van zijn ouders en andere familieleden lig- gen tegenover de ingang van De Oude Toren. En zijn geboortehuis aan de Van Heemstraweg 32 bestaat nog steeds, maar is erg verwaar- loosd helaas.

20. Afferden: Boeddhistische tempel

Koningstraat 45, 6654 AA Afferden

10 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

Soms kan herbestemming van een monu- ment juist de geschiedenis opnieuw tot le- ven brengen. De voormalige St. Victor en Gezellenkerk is sinds maart 2017 overge- nomen door de boeddhistische Stichting Dhammakaya Nederland en getransfor- meerd tot tempel. Sindsdien worden er meditatielessen en ceremonies met een Thais-boeddhistisch karakter georgani- seerd. Deze unieke combinatie tref je niet zoveel in Nederland. Net als vorig jaren is er op 10 september een tentoonstelling over verleden en heden, respectievelijk de geschiedenis van een katholieke kerk en de huidige activiteiten van de tempel.

Verleden

Het gebouw is ontworpen door de archi- tect Charles Weber die tot de Nederlandse kerkenbouwers van de neogotiek wordt

gerekend. Hij ontwierp de kerk in een mengvorm tussen neoromaans en neogo- tiek, en het ontwerp werd in 1890 ge- bouwd. De bouw kon worden gefinancierd uit de nalatenschap van twee parochia- nen, de dames Wilhelmina en Maria van Welie. De bouwpastoor, Wilhelmus Otten, kreeg het dringende advies van het bis- dom om uit kostenoverwegingen te kiezen voor een sober ontwerp, maar Weber kwam slechts gedeeltelijk aan de wens van het bisdom tegemoet. Hij gaf het hele ge- bouw een rijzig 'gotisch' karakter. Bij de bouw van de toren in 1890 verzuimde men een palenfundering aan te brengen waardoor de toren al tijdens de bouw be- gon te verzakken. Nadat men een ingeni- eus rooster onder de toren had aange- bracht bleken de kosten zover overschre- den dat afbouw van de toren niet meer tot de mogelijkheden behoorde. Men besloot de toren te beëindigen op de hoogte van de nok van het kerkdak.

Ook al is de buitenkant van de kerk tame- lijk sober gehouden, des te opvallender is het rijke interieur. Opmerkelijk zijn de ge-

metselde biechtstoelen, waarvan er één nu als boeddhistisch altaar gebruikt wordt, en de door Weber ontworpen preekstoel.

Heden

Om je te kunnen laten proeven wat er nu tegenwoordig wordt beoefend in de boeddhistische tempel zullen er begeleide meditatielessen zijn om 13.00 en 15.00 uur. Deze begeleide meditaties zijn oefeningen om je aandacht te verstillen en je

geest te verhelderen volgens de traditionele Thaise Dhammakaya-meditatiemethode. Verder is een uitgebreide tentoonstelling met informatie over oefeningen en gebruiken in het Thaise boeddhisme, zoals het doen van goede karma, het eren van overleden dierbaren, enzovoort.

Meer informatie:

- www.stichting-dhammakaya.nl

21. Afferden: Windkorenmolen De Drie Waaien

Kerkdam 1M, 6654KB Afferden

9 en 10 september van 10.00 uur tot 16.00 uur

Windkorenmolen *De Drie Waaien* in Afferden is een ronde, stenen stellingmolen. De molen was in 1869 de opvolger van een omgewaaide standerdmolen op dezelfde plek. Bij een stellingmolen wordt alleen de molenkap met de wieken op de wind gedraaid, bij een standerdmolen draait het

hele bovenhuis op één verticale as (zie 9. Alphen).

De molen is opgetrokken in baksteen, heeft een rietgedekte kap en heeft vijf zolders. De molen is 30 meter hoog en haar roeden (de lengte van twee wieken) hebben een lengte van 22,64 meter. De molen werd gebouwd in opdracht van de weduwe van molenaar Henricus Sengers, de uit Bergharen stammende telg uit een bekend molenaarsgeslacht. De familie woonde niet bij de molen, maar in het molenaars-huis in de nabijgelegen Koningstraat (huidig nummer 6). Zoon Victor en later kleinzoon Hendrik zetten het bedrijf voort.

Hendrik liet de huidige woning bij de molen bouwen. Hij bleef kinderloos. Een zoon van zijn broer was de laatste molenaar die zich bezig hield met het malen van graan. Hij droeg de molen over aan de gemeente

Druuten, de huidige eigenaar.

De molen is in 1965 en 1987 gerestaureerd en heeft pas bij de laatste restauratie de naam gekregen van drie door vroegere dijkdoorbraken ontstane kolken (waaien).

De naam van de molen, het bouwjaar 1869 en genoemde restauratiedata staan

vermeld op de baard achter het wiekenkruis. Er wordt tegenwoordig af en toe weer graan gemalen voor veevoer.

Meer informatie:

- www.molendedriewaaien.nl

Een rondleiding door de molen, met daarna koffie, thee, limonade met iets lekkers erbij. Bij genoeg wind wordt er ge-maald.

22. Deest: Boerderij 't Uiversnest Van Heemstraweg 2B, 6653 KB Deest

10 september van 11.00 uur tot 17.00 uur

Het boerderijcomplex 't Uiversnest, een rijksmonument, ligt buiten de bebouwde kom van Deest, met de rechterzijgevel gericht langs de Van Heemstraweg, de vroegere Koningstraat. Het complex bestaat uit de boerderij, het bakhuis, de schaapskooi en De Hucht. Het huidige voorhuis van de boerderij werd gebouwd rond 1850. Het achterhuis en het bakhuis zijn waarschijnlijk later gebouwd.

De boerderij is gelegen op een groot erf. Het voorerf wordt afgescheiden door een fraai smeedijzeren toegangshek met de naam Uiversnest. Het bakhuis ligt vóór de

boerderij, haaks op de gevel hiervan. Hiervan wordt verteld dat deze ruimte is verplaatst voor de aanleg van de trambaan. De schaapskooi bevindt zich evenwijdig aan het achterhuis. In deze ruimte is nog de oude gebintconstructie zichtbaar, compleet met telmerken. Op het erf staan grote, oude bomen en er is ook een tuin.

In de huidige vorm is de boerderij betrekkelijk jong, maar in oorsprong is het een van de vier boerderijen die het *klooster Grafenthal* in Deest bezat. Deze abdij had de boerderij reeds in 1348. Hiervan zijn oude funderingsresten van gevonden.

Het voorhuis bestaat uit een begane grond met lage verdieping onder een met riet gedekt overstekend schilddak met hoekschoorstenen. De vensters van het vijf traveeën brede voorhuis hebben zes-ruits schuiframen en luiken. Boven de voordeur bevindt zich een geornamenteerd boven-

licht met een ooievaar; de uiver op een nest met haar drie jongen.

Vanaf de achttiende eeuw was de familie Smits eigenaar. Tot Johanna Smits in 1876 de Limburger Jan Christiaan Litjens huwde. De boerderij zelf was 55 bunder (hectare) groot, maar Jan Christiaan beheerde meer dan 150 bunder. De familie Litjens is nog steeds eigenaar, nu reeds zeven generaties.

Aan het boerenbedrijf is noodgedwongen een einde gekomen doordat de bij de boerderij liggende akkers en weilanden door ontzanding veranderden in een waternvlakte, de Uivermeertjes (vernoemd naar de boerderij). De oude schaapskooi is

compleet verbouwd, daarin vinden nu allerlei activiteiten plaats. Zo zijn er onder meer Bed & Breakfast-mogelijkheden en een expositie in twee vitrines van Romeinse voorwerpen die zijn gevonden bij de zandwinning Uivermeertjes. Het bakhuis is een paar jaar geleden gerestaureerd en wordt ook als verblijfsruimte gebruikt. De schuur De Hucht is in 2012 nieuw gebouwd in oude stijl. Ook dat wordt nu geëxploiteerd als groepsaccommodatie. Het weiland voor de boerderij is nu in gebruik als sportveld, 2B outdoor. Er is ruimte om met een camper te overnachten.

Meer informatie:

- www.uiversnest.nl

23. Druten: Voormalig kantoor steenfabriek Dericks en Geldens Mr. van Coothstraat 30a, 6651 ZJ Druten

10 september van 11.00 uur tot 17.00 uur

Wie door het land van Maas en Waal fietst of wandelt, kan overal aan huizen, schuurtjes en stallen gekleurde geglazuurde stenen en dakpannen zien van de Steenfabriek Dericks en Geldens. Van deze fabriek

is alleen de voormalige kantooruimte nog over. Deze fabriek stond tussen de Ruyterstraat, de Mr. Van Coothstraat en het Kerkeland. Het gemeentelijk monument is vooral interessant voor de geschiedenis van bouwtechniek in verband met de ruime toepassing van de soorten geglazuurde steen.

De bouw van het kantoor is van rond het einde van de negentiende eeuw. Het bestaat uit één bouwlaag en een zadeldak met Hollandse pannen. De kantooruimte, inclusief de grijze aanbouw, wordt nu nog steeds bewoond door de familie van de

voormalige hoofdpaardenvoerman van de steen-en pannenfabriek. Het gebouw is opgetrokken in helder rode steen, voorzien van banden groen en rood geglazuurde steen. Rondom zit een in mangaansteen ingemetselde plint. De beide kopgevels hebben hoekpenanten die bij de toppen overgaan in een klimmend fries. Deze is uitgevoerd in geel en rood siermetselwerk.

In de symmetrische voorgevel zitten twee vensters met een segmentboog in groen en rood geglazuurd siermetselwerk en boogtrommels. Deze zijn opgevuld met kleurige tegeltjes. In de top zit eveneens een recht afgesloten kleiner, maar soortgelijk venster met vierruitsraam. Deze gevel wordt beëindigd met een trapvormige uitkraging die worden gedragen door beeldhouwde steentjes. Hoog in het midden van de rechter zijgevel ziet u het op-

schrift *Dericks en Geldens* in geglazuurd aardewerk. Dit verdiepte veld wordt geflankeerd door smalle staande vensters met segmentbogen. De dakgoten worden eveneens gedragen door uitkragende beeldhouwde figuren. Deze gevels zijn kenmerkend voor de tijd van ontstaan en een staalkaart van de mogelijkheden die de steenfabriek bood.

Binnen bevond zich een mooi tableau in de schoorsteenmantel met de volgende tekst van fabrikant Allard Carel Jacob Dericks:

*Kom vrij op mijn kantoor
doorsnuffel alle hoeken
maar handen uit de kast
en oogen uit de boeken.*

Tijdens het bezoek worden wat stukken getoond afkomstig van de fabriek. Ook zullen documenten en tekeningen te zien zijn.

24. Druten: R.K. Ewaldenkerk

Hogestraat 2, 6651 BK Druten

9 september van 10.00 tot 17.00 uur en 10 september van 12.00 uur tot 17.00 uur

Ruim honderdvijfenveertig jaar bepaalt de Ewaldenkerk het gezicht van Druten. De ranke torenspits is een baken voor de wijde omgeving. De kerk is tussen 1874 en 1880 gebouwd door de bekende Roermondse architect Pierre Cuypers.

Cuypers ontwerpt voor "het eenigzins stadsche dorp" een kerk, die zoals hij zei 'wel goed het midden houdt tusschen wat

men zich als eene stads-en als eene dorpskerk denkt'. De hoge toren past in een stad, het lage schip met zijn houten tongewelf brengt de zaak in evenwicht met de meer landelijke omgeving. Cuypers' inspiratie vormt de laatgotische kerk van Princenhage, die hij na een brand restaureert. Aan die kerk ontleent hij de karakteristieke vorm van de zijbeuken, die bestaan uit een reeks dwarsgerichte vakken met top-

geveltjes, en de op een bijzondere manier boven de kolommen geplaatste ramen in het middenschip. Hij vervangt de Brabants-gotische details echter door krachtig gestileerde baksteen-vormen van de dertiende en veertiende eeuw.

Cuypers weet zijn voorbeeld te overtreffen door de geraffineerde opbouw van de volumes: vanuit het oosten klimmen de daken van de sacristie én nevenruimten via het koor op naar de vieringtoren, die op zijn beurt weer wordt overheerst door de westtoren met zijn door hoektorentjes geflankeerde naaldspits. Uit het noorden en zuiden wordt het beeld bepaald door de topgevels van de zijbeuken en kapellen, die als een straatwand aansluiten tegen het hogere dwarsschip. Vanuit het westen correspondeert de hoge toren met de lage daken en de topgevel van de pastorie. Het hele ontwerp toont Cuypers' voorliefde voor kleine puntige accenten. Het silhouet

en de contrasten van licht en donker, die met de zonnestand veranderen, geven de kerk een bijzondere werking. Met de schilderachtige gevels past het gebouw harmonisch in het dorpsbeeld. Het is Cuypers' belangrijkste werk in Gelderland.

Het gebouw werd in eigen beheer gerealiseerd. Om kosten te besparen richtte het parochiebestuur een steenfabriek op, het latere Dericks & Geldens, dat uitgroeide tot 'hofleverancier' voor veel van Cuypers' creaties. 'Gewone' parochianen reden gratis ruim 660.000 stenen naar de bouwplaats. De Ewaldkerk is niet alleen een 'monument van geschiedenis en kunst', maar ook een teken wat gemeenschapszin vermag, en een zichtbaar getuigenis van het herwonnen katholieke zelfbewustzijn in de negentiende eeuw.

Het gebouw bezit een bijzondere inventaris, die grotendeels door Cuypers zelf is ontworpen. Speciale vermelding verdienen de altaren (1880), de gebrandschilderde ramen, uitgevoerd door Frans Nicolas Sr (1877), het orgel van F.C. Smits sr. (1842) en twee vijftiende-eeuwse Nederlandse beelden.

Zaterdag

10.00-15.00 uur: mogelijkheid om de toren te beklimmen

15.30 uur: lezing Dr. Richard de Beer (conservator Oud-Katholiek Erfgoed) over de liturgische gewaden in de katholieke kerk, omlijst door gregoriaanse gezangen door het kerkkoor St. Caecilia o.l.v. Jacqueline van Koolwijk

Zondag

12.00-15.00 uur: mogelijkheid om de toren te beklimmen

15.30 uur: Concert: André van Dijk, orgel, Mari-
anne van Koolwijk, dwarsfluit.

Zaterdag én zondag

tentoonstelling over de geschiedenis van de
kerk en steenfabriek Dericks & Geldens (i.s.m.
Stichting KleiGoed) en over de liturgische gewa-
den in de katholieke kerk

25. Druten: Boldershofkapel

Ambthuisplein 1, 6651 AZ Druten

9 en 10 september van 10.00 tot 17.00 uur

De Boldershofkapel maakt onderdeel uit van een groter geheel. In 1907 bouwde Eduard Cuypers (1859-1927), de minder bekende neef van Pierre Cuypers, op het landgoed Boldershof een gesticht voor 'idiote meisjes' (zoals kinderen met een verstandelijke beperking in die tijd werden genoemd.) Het eerste paviljoen, Montfoort genaamd, verrees in 1907. Nu komend vanaf het Ambthuisplein kijkt men aan tegen de toenmalige achtergevel. Rondlopend ontwaart men aan die zijde de oorspronkelijke trapopgang. De opdracht voor dit paviljoen kreeg Cuypers van de religieuze orde, de Dochteren der Wijsheid (Filles de la Sagesse), oorspronkelijk afkomstig uit Frankrijk.

Het ging de religieuzen financieel zo goed dat zij Cuypers al in 1914-1915 opdracht gaven voor een tweede identiek paviljoen

genaamd Marie Louise. Dit paviljoen vormde het spiegelbeeld van het eerste paviljoen. Aan de toenmalige achterzijde werd een doorlopen balkon gebouwd met houten stijlen waardoor het een rustiek uiterlijk kreeg. Pas in 1915 werd tussen de beide paviljoens een terugliggende kapel gebouwd die zijn voorgevel aan het Ambthuisplein kreeg. Via deze ingang konden dorpelingen in de kapel de mis bijwonen.

De drie gebouwen vormen een architectonische eenheid, typerend voor de periode rond de eeuwwisseling. In het laatste kwart van de negentiende eeuw bouwde architecten veel in neo-stijlen zoals neogothiek, neoclassicisme enz. Cuypers leunde bij het ontwerp van dit complex nog op de neorenaissancestijl. Deze stijl was populair geworden toen zijn oom Pierre Cuypers de prijsvraag voor het Rijksmuseum won en dit gebouw optrok in neorenaissancestijl. Deze stijl was tevens populair bij de architecten van het genootschap *Arti et Amicitia* waarvan Cuypers deel uit maakte. Diverse details wijzen hier op zoals de omlijsting van de entree van de kapel, de rode dakpannen, de bewerking van de topgevel enz. Bij de opgang naar de entree is aan beide zijden een steentje aangebracht. Aan de ene zij-

de De Barmhartige Samaritaan en aan de andere zijde een heilige met Moeder Maria en het Jezuskind.

Het interieur van de kapel kreeg in 1923 haar decoratie in de vorm van muurschilderingen, beelden en eikenhouten meubels uit Parijs. Vermoedelijk zal toen slechts een deel van de muren zijn voorzien van schilderijen want in 1938 werden de muren opnieuw beschilderd door Lou Manche (1908-1982). Achter het altaar schilderde hij Jezus met apostelen, omringd door kinderen met daarboven de tekst *Laat de kleinen tot mij komen*. Alle wanden en het plafond kregen een sjabloon- beschildering. In de tijd van het Tweede Vaticaans Concilie toen er een frisse bries door de Rooms-Katholieke kerk

waarde verdwenen de schilderijen onder de witkwas.

In 2009 besloot de huidige eigenaar de schilderijen weer zichtbaar te maken. Ook de verdwenen kruiswegstaties zijn daarbij weer teruggevonden. De kapel is nu op het verdwenen meubilair na weer in haar oorspronkelijke staat.

Helaas heeft het gebouw al jarenlang geen bestemming meer waardoor het leeg staat en voor iedereen gesloten is. Een goede openbare bestemming zou voor dit fraaie gebouw de redding zijn.

Het complex met het er voor gelegen park met haar monumentale bomen vormt gezamenlijk een van de mooiste plekjes van Druten.

26. Druten: Voormalig dijkcafé

Waalbandijk 113, 6651 KA Druten

9 en 10 september van 10.00 uur tot 17.00 uur

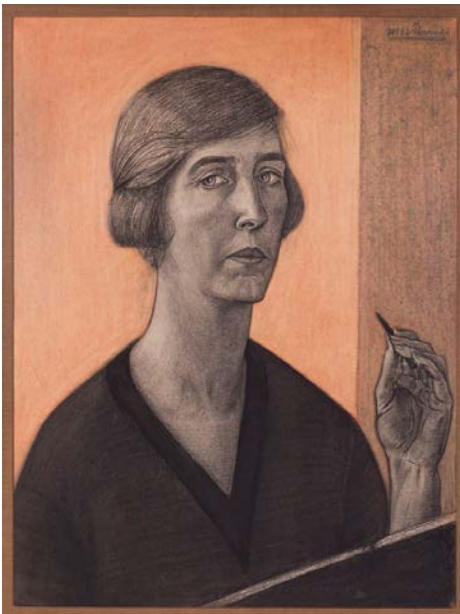

Het dijkhuis bestaat uit een begane grond met verdieping en is voorzien van een schilddak met eigenaardige schoorstenen. Een dergelijke schoorsteen zien we ook op het pand Hogestraat 16A; Beide

schoorstenen hebben rookuitgangen aan alle vier kanten en worden bekrond met een fraai afgewerkt tentdakje. De gevels van het monument worden rondom afgesloten met een stucwerk plint. De voor-gevel is vermoedelijk omstreeks 1856 gebouwd getuige een vermelding boven de voordeur. Het oorspronkelijke pand is ouder want in de rechter zijgevel is zichtbaar dat de voorgevel er later is ingekast. Waarschijnlijk is dit ook aan de linkergevel het geval maar doordat die gevel is gepleisterd, evenals de achtergevel, is dat niet meer waarneembaar.

De Empire schuiframen uit de eerste helft van de negentiende eeuw op de begane grond waren vroeger zesruits met luiken. Nu zijn het vierruits ramen met glas-inlood erboven. De luiken zijn ook weg. Op de verdieping zijn de vierruits schuiframen gebleven. De ingang aan de dijkzijde is voorzien van een omlijsting met verticale platstukken en een eenvoudig hoofdstel. Aan de linkerzijde van het dijkhuis bevindt zich, terugliggend, een gepleisterde aanbouw met schilddak. Het dak van het hoofdgebouw is gedekt met gesmoorde verbeterde Hollandse pannen.

Vooraf voor de lokale geschiedenis is het voormalige *café Vogelaar* - als laatste overgebleven dijkcafé in Druten - een interessant gemeentelijk monument. Hier woonde in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw *Truud Boeremoes*

bron: www.rupare.nl

(boerenkool). Ze heette natuurlijk anders, maar dat weet hoegenaamd niemand meer. Truud liet de klanten zelf de flesjes bier openen en opschrijven: in feite was het een zelfbedieningscafé. Tot op hoge leeftijd dreef zij deze gelegenheid. Truud is nog altijd een begrip in Druten en goed voor een sterk verhaal.

Eerder was dit huis de plek waar *Ru Paré* in 1896 werd geboren, als dochter van de eigenaar van twee steenfabrieken. Het gezin verhuisde vier jaar later naar Nijmegen. Naderhand ging zij in Den Haag wonen waar ze een opleiding als kunstschilder volgde. Zij had als kunstenaar redelijk succes, maar is vooral bekend geworden vanwege haar verzetswerk en het redden van 52 joodse kinderen tijdens de Tweede Wereldoorlog. In 2022 was er een mooie overzichtstentoonstelling over haar werk en inzet in *Museum Tweestromenland*. Een schildje naast de voordeur herinnert aan deze bekende bewoonster.

Het dijkhuis wordt bewoond en is daarnaast een bed & breakfast met de naam *Over de Waal*. De bed & breakfast is ook te bezichtigen.

Tijdens de Open monumentendagen exposeert de eigenaar van het huis en fotograaf *Rob Acket* een deel van zijn werk.

Ook wordt in en om het huis werk tentoongesteld van buurvrouw en beeldend kunstenaar *Kieta Nuij*.

Verklarende woordenlijst

Absis

De halfronde uitbouw waarmee het koor aan de oostzijde werd afgesloten. Onder de boog, waarmee de absis zich opent naar de kerk stond vanouds het altaar.

Afgewolfd

Als een uiteinde van de nok van een zadeldak is afgeschuind, dan wordt dit afgewolfd genoemd.

Baanderdeuren

Dit zijn de grote, hoge, dubbele deuren die toegang verschaffen tot de bedrijfsruimte van een boerderij. Boerderijen hadden deze grote deuren om een paard en hoog beladen wagen naar binnen te kunnen rijden om de oogst te lossen op de deel.

T-boerderij Alphen: baanderdeuren met daarboven een korfboog als rollaag

Basiliek

Een kerk die in de lengte is verdeeld in drie of vijf schepen naast elkaar, gescheiden door zuilen. Het middenschip is breder dan de zijschepen en zo veel hoger

dat het eigen vensters heeft boven de scheibogen.

Bidstoel

Een bidstoel of kerkstoel is een speciaal gemaakte stoel waarop gelovigen tijdens de H. Mis kunnen knielen. Deze stoelen zijn dan ook aan een zijde langer. De gelovigen knielen voornamelijk tijdens het Lof, een Aanbidding en de Consecratie. Later kwamen er knielstoelen met een knieltrede en een uitklapbaar zitgedeelte.

Crypt, crypte of krocht

Overwelfde ruimte onder het koor waarin relieken van heiligen worden bewaard, vanuit de kerk toegankelijk langs een of meer trappen.

Daggestreep

Een streepje getrokken in het verse voegwerk om een nette rechte lijn in het metselwerk te suggereren. Of om de voegspecie sneller te laten drogen.

Deel

Plaats in de boerderij waar de wagens met hooi naar binnen konden worden gereden.

Geleding

Boven elkaar liggende bouwdelen, die door insprong of uitvoering van elkaar verschillen. Vooral bij torens is de opbouw uit verschillende geledingen dikwijls zeer herkenbaar.

Hallehuisboerderij

Een hallehuisboerderij is een boerderij met woongedeelte onder één kap. Voorin vaak het woongedeelte en achterin het bedrijfsgebied; de stallen. Opvallend voor dit type boerderijen is het ankerbalkgebint. Dit type boerderij komt veel voor in oost- en midden Nederland.

Hoogaltaar

Het belangrijkste altaar dat centraal in het koor staat.

Koorsluiting

De rond, rechte of veelhoekige buitenmuur van het koor, oorspronkelijk aan de oostzijde.

Korbeel

Een (kromme) schoor tussen een verticaal of schuinstaand en een horizontaal onderdeel van een houtconstructie. Soms zijn ze meer decoratief dan functioneel.

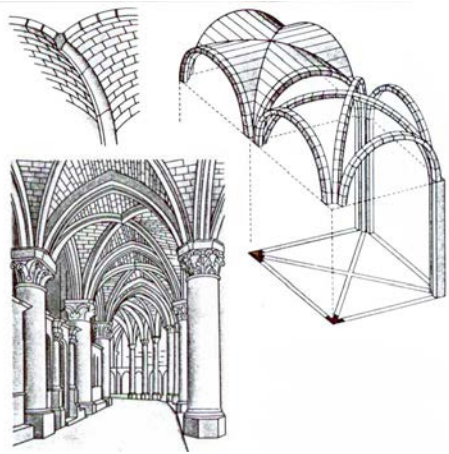
Uiversnest Afferden: korbeelstelsel

Kruisbasiliek

Een basiliek is een meerschepige kerk waarvan het middenschip zo ver boven de zijschepen uitsteekt dat in het bovenstuk vensters zijn aangebracht. Het middenschip vormt een kruis met het noorder- en zuiderdwarsschip en het koor.

Kruisribgewelf

Een gewelf, bestaande uit graten of ribben die de dragers van een gewelf zijn en waartussen de gewelfvelden worden geslagen. Allereerst worden de ribben gemetseld op formelen (gebogen houten steunconstructie). Daarna worden de gewelfvelden gemetseld. De ribben brengen het gewicht van het gewelf over op de vier hoekpunten.

Lancetramen lancetvenster

Een lang smal venster, eindigend in een rond- of spitsboog.

Lichtbeuk

Het hoog oprijzend middenschip van een meerschepige kerk, dat eigen vensters heeft.

Lodewijk XV stijl

Bouwstijl uit de periode 1740-1775, ook wel rococo genaamd. Het is voornamelijk een interieurstijl waarin stucwerkplafonds, betimmeringen en wandbekleding een geheel vormen. Kenmerkend zijn de licht ornamenten en de elegante speelse decoratie.

tie. Er is een voorliefde voor asymmetrie, zwerige vormgeving en lichte (pastel) kleuren.

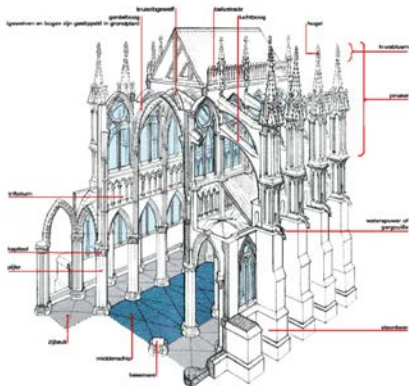
Maalkoppel

Twee ronde stenen waartussen het graan in een molen wordt fijngemalen. Deze stenen liggen niet op elkaar.

Middenbeuk, middenschip

Het gedeelte van een meerschepige kerk, gelegen tussen twee rijen pilaren, die scheiding vormen tussen middenschip en zijschip.

Monstrans

Een vaak van edelsmeedwerk vervaardigde houder, waarin de geconsacreerde hostie ter verering zichtbaar is. In een reliek-

monstrans wordt op soortgelijke wijze een relikwie (overblijfsel van een heilige) getoond.

Neo-classicisme

Bouwstijl in de periode 1800-1880, beïnvloed door de Franse tijd. Grijpt terug op de bouwkunst van de klassieke oudheid.

Putti

Motieven die mollige, soms gevleugelde en naakte figuren van kleine jongens weergeven, afgeleid van Grieks-Romeinse afbeeldingen van Eros. Gebruikelijk in kunst van de Renaissance tot en met de 18e eeuw.

Reliek

Door gelovigen vereerd overblijfsel van een heilige of van een voorwerp dat met Christus of met een heilige in aanraking is geweest

Rococo

zie Lodewijk XV-stijl

Rouwbord

Een bord in een kerk dat herinnert aan het overlijden van een edelman of borgeigneur.

Sacristie

Een vertrek in de nabijheid van het koor, dat dient als bewaarplaats van liturgische voorwerpen en als kleedruimte voor de dienstdoende geestelijken.

Schijntriforium

Een triforium of venstergang is een in de dikte van de muur uitgespaarde 'galerij' ter hoogte van de vensterzone. De vensters van de kerk komen uit op deze galerij, die op haar beurt door getoogde openingen in verbinding staan met de kerkruimte. Vanuit Noord-Frankrijk in ons land ingevoerd. In gereduceerde, vereenvoudigde vorm toegepast in de romaanogothiek. Een schijntriforium toont wel kolommetjes maar daarachter zit geen galerij.

Spaarveld

Een gedeelte in het metselwerk dat enigszins terugvalt waardoor de gevel wordt verlevendigd.

Stelling

Een rondgaande vloer halverwege een molen waarop de molenaar de kap van de molen rond kan draaien (zwichten).

Risaliet

Delen in het metselwerk die over de volle

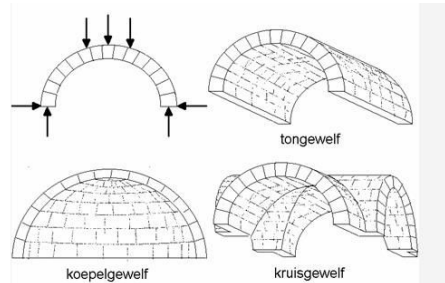
hoogte naar voren springen waardoor de gevel wordt verlevendigd.

Telmerken

Ingehakte streepjes, vaak op een gebint of kapconstructie. De constructie is elders gemaakt en kan aan de hand van deze merken ter plekke eenvoudig in elkaar worden gezet.

Tongewelf

Een gewelf in de vorm van een halve cilinder.

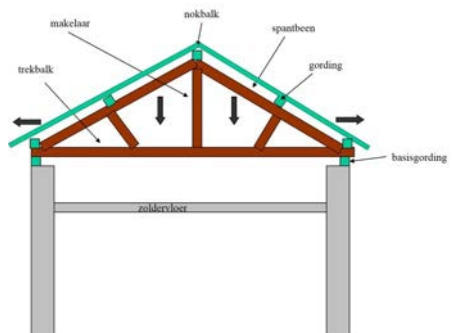

Tracering

De onderverdeling van een raam of muuropening, door middel van stijlen van gemetselde profielstenen of van natuursteen

Trekbalck

Een trekbalck is, zoals de naam al aangeeft, een balck die trekkrachten van de kap opneemt. Zo kan een trekbalck bijvoorbeeld functioneren aan de voet van een kapcon-

structie, om de zijdelingse krachten op te nemen.

Triomfkruis

Monumentaal kruis, dat op de grens van schip en koor hangt, of op een balk of oxaal (scheidswand tussen schip en koor) staat.

Vensterkop

Het bovenste deel van een venster waar de stijlen bijeen komen door middel van een tratering.

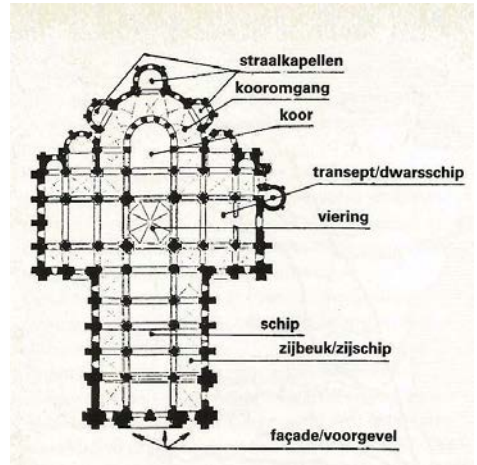
Viering

De ruimte in een kruisvormig kerkgebouw, waar schip, koor, noorder- en zuid-dwarsschip elkaar ontmoeten.

Zijbeuk

In een meerschepige kerk, zijn het de

ruimten die evenwijdig lopen met het middenschip, maar hiervan afgescheiden worden door een arcade.

**Dank aan de eigenaren en beheerders
van de opgestelde monumenten.**

**Dank aan de gemeente Druten
en de gemeente West Maas en Waal
voor de financiële ondersteuning.**

Gemeente West Maas en Waal

1	Vml. Pastorie R.K. Kerk	zz	Molenstraat 37	6657 AX	Boven-Leeuwen
2	Korenmolen De Wielewaal	za	Molenlaan 10	6658 BP	Beneden-Leeuwen
3	Protestantse kerk	zz	Dorpsstraat 73	6659 CC	Wamel
4	Dijkboerderij	zz	Waaldijk 40	6621 KH	Dreumel
5	Korenmolen	zz	Rooijsestraat 93	6621 AL	Dreumel
6	Protestantse kerk	zz	Kerkpad 2	6621 BC	Dreumel
7	R.K. Barbarakerk	zz	Rooijsestraat 63	6621 AK	Dreumel
8	Dijkmagazijn	zz	Vluchtheuvelstr. 14	6621 BK	Dreumel
9	Korenmolen	za	Molendijk 15a	6626 KA	Alphen
10	T-boerderij	zz	Kerkdijk 6	6626 AA	Alphen
11	R.K. Lambertuskerk	zo	Kerkstraat 5	6626 AJ	Alphen
12	T-boerderij	zo	Berghuizen 40	6627 KB	Maasbommel
13	Korenmolen	zz	Bovendijk 6	6627 KT	Maasbommel
14	R.K. Sint Servatiuskerk	zz	Maasdijk 24	6629 KC	Appeltern
15	Heerlijkheid Appeltern	zz	Maasdijk 4	6629 KB	Appeltern
16	Stoomgemaal De Tuut	zz	de Tuut 1	6629 AA	Appeltern

Gemeente Druten

17	't Behouden Huys	z0	Molenweg 3	6631 KH	Horssen
18	Oude Toren Puiflijk	zo	Koningsweg 17	6655 AA	Puiflijk
19	Oude Toren Afferden	zz	Kerkweg 30	6654 AT	Afferden
20	Boeddhistische Tempel	zo	Koningstraat 45	6654 AA	Afferden
21	Windkorenmolen	zz	Kerkdam 1	6654 KB	Afferden
22	Boerderij 't Uiversnest	zo	Van Heemstraweg 2	6653 KB	Deest
23	Kantoor vml. steenfabriek	zo	Mr. v Coothstraat 30a	6651 ZJ	Druten
24	R.K. H.H. Ewaldenkerk	zz	Hogestraat 2	6651 BK	Druten
25	Boldershofkapel	zz	Ambtshuisplein 1	6651 AZ	Druten
26	Voormalig dijkcafé	zz	Waalbandijk 113	6651 KA	Druten

Opengesteld: zz = zaterdag+zondag za= zaterdag zo = zondag

>> Zie knooppuntenkaart in middendeel van dit boekje.

22/26

23/26

25/26

26/26